

דבר העורכת

ד"ר עופרה מצוב כהן

אני שמחה לבשר על יציאתו לאור של גיליון מספר 21 של כתב העת הומור מקוון: כתב עת מדעי לחקר ההומור בחסות האגודה הישראלית לחקר ההומור. המיוחד בגיליון החדש הוא, שרוב כותבי המאמרים המופיעים בגיליון הם חוקרים מתחומי ידע שונים, שנושא ההומור היווה עבורם אתגר מחקרי והצריך חשיבה אחרת על אף שנושא ההומור נפוץ ובלתי נפרד מחיינו. המאמרים עוסקים בנושאים מגוונים שתורמים גם הם לייחודיות של הגיליון.

התרשמותי היא כי מאמרים אלו הם הזמנה לחקר נרחב יותר בנושאים רבים, כמו גם בחקר ההומור בעדות ישראל.

הומור עדתי קיים עוד לפני קום המדינה בין מתיישבים וחלוצים, בין כל מי שהוא אחר בתרבותו, מביא ניחוחות אחרים של שפה, היגוי, מבטא, לבוש, מחוות, טעמים וריחות. עם העליות ההמוניות בשנות החמישים של המאה הקודמת התרבו צורות הצחוק. בכור ההיתוך המתהווה נמצא כי יש מאפיינים משותפים לעדות רבות ועם זאת ומטבע הדברים לכל עדה יש אלמנטים הומוריסטיים ייחודיים משלה. ד"ר **סיגל שלמה** עוסקת במאמרה באפיון דרכי השימוש בהומור בעדה הבוכארית, בעיקר במסורות שעברו מדור לדור. במאמר מובאים משחק, חידות, בדיחות, שירים, סיפורים, פתגמים ומשפטים משעשעים הפוגשים את האדם בתחנות חייו השונות, מילדות לבגרות בתאג'יפית-יהודית, שפת יהודי בוכארה. השימוש במבעים המילוליים הוא לעיתים דו-משמעי וידעת המשמעות הכפולה עשויה ליצור הומור ולהגבירו בהקשר שבו הוא נאמר. שלמה עוסקת בפתגם עממי מוכר שהמלל בו חסר משמעות וזה נוצר כהדהוד משעשע לאמירת ייאוש של אדם הקץ בחייו. ד"ר **מירי יוסוב-שלום** עוסקת בסיפורים עממיים מהעדה הרומנית. בסיפורים אלו המשמשים להנאה ולבידור יש גם משמעויות נעלות כמו מסרים חינוכיים. כך כמו הימנעות משימוש בסטריאוטיפים ובדעות קדומות, חיוב התקשורת והדיאלוג, מנהג הכנסת אורחים כערך חברתי עליון תוך הפגנת אהבה ודאגה לאחר, כמו הדאגה למוחלשים. יוסוב-שלום טוענת כי השילוב של "הומור מתוחכם" עם נורמות מקובלות הזכות לשינוי ולשבירה מהווה ביטוי של יכולת הקהילה היהודית-רומנית להישיר מבט ולצחוק כדרך חיים וכאפשרות להתמודד עם קשיים ומכשולים. ד"ר **אסתר שקלים** עומדת במאמרה על הומור המשתמע במנהגים של יהודי איראן במהלך ליל הסדר שבחג הפסח. מנהגים אלו נשענים באופן מובהק על מסורת ישראל ועדות ישראל השונות יישמו אותם בדרך המאופיינת בהומור המלווה בצחוק מצד הנוכחים. שקלים מבקשת להראות זאת באמצעות שלושה מנהגים חריגים שגרמו להתעוררות ולהתלהבות אצל הילדים ובקרב כל הנוכחים בסדר. מנהג חטיפת המצה התלמודי, מנהג ההצלפות בפיוט "דיינו", ומנהג ההתחפשות בליל הסדר.

פרופ' אמריטוס שמואל בלוצקי במאמרו על הומור נעורים בסירוס שירים ישראליים, עוסק בטקסטים שיריים שנכתבו בתקופה שלפני הקמת המדינה ומטרתם הייתה לחזק את חלוצים ולעודד את רעיון הפרחת השממה. הטקסטים האלו שובשו בידי צעירים בתקופת הפלמ"ח על ידי שימוש באלמנטים פרודיים וסטיריים ויצרו משמעויות מיניות פרודיות. לתקופה שבה פעלו הצעירים השפעה ניכרת על השירים. הייתה זו השפעה מהתרבויות הזרות שהיו בארץ ישראל, שלטון המנדט הבריטי בארץ ישראל ונוכחותם של ערבים בארץ ומכאן שחלק מהטקסטים הושאלו מתרבויות סמוכות כמו מערבית ומאנגלית. סוגר את הגיליון מאמר ביקורת של **פרופ' אריה סובר** על ספרה האחרון של חוקרת ההומור האמריקנית Caplan Jennifer. סובר מערער על קביעתה של קפלן כי ליוצר ההומור בפרט לאלו המשויכים לבידור הקל, יש תפקיד מכריע כמחוללי שינוי בעמדותיו של הציבור.

תודות לכותבי המאמרים, לשופטי המאמרים, ולכל מי שלקחו חלק בהפקת הגיליון, למיכל אביגדור עורכת ומנהלת האתר של כתב העת. תודה אישית מיוחדת לעורך הראשי פרופסור אריה סובר אשר מאיר את העולם האקדמי בחיוכו ובחוכמתו והיה זמין למתן עצה טובה והנחייה בכל רגע ורגע. אחרונים חביבים, אודה לחוקרות ולחוקר הנכבדים. אנו מאחלים קריאה מהנה לקוראות ולקוראים. בתקווה לימים טובים.

ד"ר עופרה מצוב כהן